

Проф. др Буро Вуковић: ИЗУЗЕЋЕ ОД ГРАЂАНСКЕ ЈУРИСДИКЦИЈЕ ПРЕМА МЕЂУНАРОДНОМ ПРАВУ И ИНТЕРНИМ ПРАВИМА, ТЕ СУДСКОЈ ПРАКСИ, Загреб, Информатор, 1981, стр. 165.

Повећање врста и броја учесника у међународним односима, до чега је тако интензивно дошло већ после првог светског рата, а нарочито после другог светског рата и стварања Организације Уједињених Народа и њених специјализованих агенција, као и бројних регионалних организација и установа, поставило је поново на дневни ред питање изузећа од грађанске јурисдикције у областима међународног општења. Та појава је била, нарочито у току последњих деценија, праћена и значајном кодификационом делатношћу на националном и међународном плану и питања изузећа од грађанске јурисдикције, и то све у циљу и у правцу да се обезбеди несметан и независтан рад тих тако умножених актера међународних односа. Бечка конвенција о дипломатским односима од 1961. године, Бечка конвенција о специјалним мисијама од 1969. године, Бечка конвенција о конзуларним односима од 1963. године, Конвенција о привилегијама и имунитетима Уједињених народа од 1946. године, Конвенција о привилегијама и имунитетима специјализованих агенција од 1947. године и многи други мултилатерални и билатерални међународни инструменти, као и бројни национални прописи међу којима, по обухватности и новини, треба навести *Foreign Sovereign Immunities Act SAD* од 1976. године и *State Immunity Act* Енглеске од 1978. године, најбољи су доказ савременог стања ове правне материје.

Ову проблематику у овом и оваквом светлу обрађује проф. Вуковић у посебној врло документованој монографији. Отуда је и разумљиво да он обрађује најпре питање корисника изузећа од грађанске јурисдикције. Две су категорије ових корисника: једна већ традиционална — државе, и друга релативно нова — међународне организације. Сваком од ових корисни-

ка посвећена је посебна пажња, при чему је код излагања о државама, као корисницима, могло да се говори и о историјату појаве, и о њеном решавању кроз законодавство и праксу, посебно судску појединих држава.

Код државе као корисника изузећа од грађанске јурисдикције основно питање је данас питање диметта, ширине овог имунитета. Пошто је, и у теорији, и у позитивним правним системима, и у пракси међународних односа прихваћена установа имунитета држава, основно спорно питање је питање да ли тај имунитет треба да буде апсолутан или ограничен. Изложивши ставове појединих држава и теоријска објашњења (међу којима је посебно интересантно гледиште професора Глиге Гершића, за које би се могло рећи да је, у време када је изложено, било изванредно прогресивно), аутор заступа, с правом, гледиште о ограниченом имунитету држава. Отуда и низ питања путем којих се у суштини одређују лимити те ограничености, при чему одговори на поједина од тих питања нису јединствени ни једнообразни ни у времену ни у простору, дакле мењали су се током времена а бивали су и јесу различити у појединим правним системима и у појединим теоријским схватањима. Проф. Вуковић се посебно задржава на сваком од ових питања, обрађујући их подробно. У једном приказу није могуће изложити сво богатство обрађене проблематике, па ћемо указати само на нека од тих питања. — За одређивање случајева у којима држава треба да ужива имунитет (да дакле буде изузета од грађанске јурисдикције) аутор подвлачи битну разлику између аката *iure imperii* и аката *iure gestionis*, указујући при томе на све разлике које постоје при квалификацији сваке од ове две врсте аката. А као међународни инструменат који најподробније одређује случајеве у којима се начелно не признаје државама имунитет наводи се Конвенција Европског савета од 1972. године по којој такав имунитет, на пример, не постоји: ако се ради о уговорној обавези државе (уз одређене услове и одређене изузетке); ако се ради о уговору о раду који је склопљен између државе и појединаца; ако држава учествује заједно са једним или више приватних лица у некој компанији, удружењу или другом правном лицу; ако држава има на територији државе форума уред, агенцију или другу установу путем којих се бави индустријском, трговачком или финансијском делатношћу на исти начин као и приватно лице; ако се у поступку ради о патентима, индустријским пројектима, заштитним знацима или сличним правима која су у држави форума остварена, регистрована и депоновна или на други начин заштићена, а које држава користи или чији је власник; ако су у питању непокретности које се налазе на територији државе форума; ако се ради о правима

на покретну или непокретну имовину по основу наслеђа, поклона или случај *bona vacantia*; ако се ради о накнади штете за повреде које је претрпело неко лице или штете на његовој телесној имовини, а ако су чињенице које су проузроковале повреду или штету остварене на подручју државе форума и ако се учинилац налазио на том подручју у време када је до штете дошло, и др.

Полазећи од својства правног лица на страни државе, проф. Вуковић посебно обрађује два питања у вези имунитета: државну имовину као објект имунитета и државне органе као посебне и најчешће субјекте имунитета од грађанске јурисдикције. — Код првог питања он се нарочито задржава на непокретностима и на поморским бродовима као објектима имунитета, и то посебно на овим другим дајући критеријуме за њихову номенклатуру (затим бродови, јавни бродови и трговачки бродови) и за правни режим појединих врста поморских бродова, и то са посебним освртом на Женевске конвенције о праву мора и на Бриселску конвенцију о изједначењу неких правила о имунитету државних бродова (1926). Аутор заступа гледиште да трговачким бродовима не треба признавати никакав имунитет, без обзира што су власништво појединих држава (државни трговачки бродови социјалистичких земаља), при чему велики практични значај има питање разграничења трговачких бродова у власништву државе од осталих државних бродова, код кога питања има још увек различитих мишљења.

Код питања државних органа као посебних и најчешћих субјеката имунитета од грађанске јурисдикције аутор указује на доста велику различитост правила о имунитету с обзиром на категорију државних ограна којима се признаје овај имунитет. При томе се он у највећој мери задржава на одговорима на ово питање онако како су они дати у мултилатералним конвенцијама закљученим на иницијативу Организације Уједињених Народа, тзв. бечке конвенције припремљене од стране Комисије за међународно право. Ти имунитети немају исти садржај јер имунитет одређеног органа зависи од његове улоге у међународним односима. Овде је реч о државним органима као што су: шефови држава, у погледу којих треба пазити да њихов имунитет не пређе у потпуну неодговорност; државни органи који претежно делују у иностранству (као што су стални дипломатски представници у страним државама, стални дипломатски представници при међународним јавним организацијама, конзуларни функционер, трговачка представништва); државни органи који повремено делују у иностранству (као што су повремени представници у страним државама, повремени дипломатски представници на међународним конференцијама и при

међународним јавним организацијама, остали државни органи који повремено делују у иностранству). Код сваке од ових врста државних органа који уживају различити имунитет аутор је указао на гледишта и решења о садржини имунитета ових органа, о времену њиховог почетка и престанка, о њиховом просторном дејству, и др. Све то врло прецизно, иако би више праксе о овим питањима било корисно. Осим тога могли бисмо применити да се аутор није задржао на питању имунитета кад су у питању колективни шефови држава, као ни на питању могућности и оправданости да се и ослободилачким покретима и њиховим органима призна одређена врста и обим имунитета од грађанске јурисдикције. При томе било би корисно да се више задржало на гледишту проф. Глиге Гершића о оправданости саме установе имунитета или бар његове данашње ширене, јер се заиста може поставити начелно питање у којој мери је све оно што у овој области постоји оправдано у данашње време.

Питање имунитета међународних јавних организација поставило се још у време Држава народа, али је оно добило повећани значај тек после другог светског рата у вези са умножавањем ових организација и на универзалном и на регионалном плану. Зато је и оправдано да је овој проблематици посвећена довољна пажња, уз констатацију да је овим организацијама признат приватноправни субјективитет, и то различит а у вези с тим и различит имунитет — по садржини иако сличан по карактеру. Аналогно имунитету држава и овде је реч о имунитету међународних јавних организација као правних лица, њихових функционера, стручњака међународних јавних лица и судија међународних судова. Указано је на све специфичности које овде постоје, дато њихово оправдање и објашњење са тенденцијом о осамостаљењу ове врсте имунитета, као појаве, од оних држава и државних органа. Посебно је дат приказ могућности изузећа међународних јавних организација и других лица од јурисдикције у државама нечланицама.

У завршним поглављима своје монографије проф. Вуковић излаже још нека заједничка питања у вези имунитета од грађанске јурисдикције. Тако он разматра питање изузећа од јурисдикције у извршном поступку и указује зашто се ово питање поставља као посебно: битно је одређивање ствари које треба да уживају имунитет од извршења, и то само утолико уколико поједине ствари непосредно служе за несметано обављање послова установа и органа који и сами уживају приватноправни имунитет. — Одрицање од имунитета, установа прихваћена у начелу као могућност, задавала је у пракси увек тешкоћа, нарочито у вези поступка и сагласности надлежних тела за одрицање од имунитета, а и у погледу одустајања од један-

пут учињеног одрицања од имунитета. — Имунитет од сведочења је данас добио пуну примену, али је још увек спорно питање дужности сведочења лица која уживају овај имунитет ако би се то сведочење вршило у службеним просторијама тих лица. — Аутор даје потпун приказ проблематике везане за ова питања, указујући на њихов велики практични значај.

Имунитет од јурisdикције домаћег судства земље пријема је многоструког карактера. Његова појава у кривичноправној области је много више у правној литератури одређивана. Његова појава у односу на грађанску јурisdикцију је много чешћа, скоро свакодневна. Њој у нашој литератури није посвећивана довољно пажње. Зато књига проф. Вуковића долази да попуни једну празнину у нашој литератури. И то да је попуни на један врло комплетан и документован начин, јер смо у њој добили један научни рад посебне вредности.

др Борислав Т. Благојевић